

ВІДГУК

опонента, доктора педагогічних наук, професора **Мукан Наталії Василівни** про дисертацію **Сергієнко Анфіси Сергіївни** «Педагогічні умови формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці», на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок із відповідними програмами, планами, темами. На початку 21 століття Україна продовжує реформування вищої освіти, маючи на меті забезпечити високу якість освітньої діяльності та підготувати висококваліфікованих фахівців для різних сфер життєдіяльності суспільства. Особлива увага теоретиків і практиків освітньої галузі прикута до проблеми професійної підготовки майбутніх юристів, що обґрунтовується вимогами суспільства та затребуваністю компетентних правників, сфера діяльності яких є досить широкою і охоплює професійну діяльність від індивідуального до національного та міжнародного рівнів. Проте, висококваліфікованого юриста характеризує не тільки наявність знань, умінь і навичок, але й сформована ціннісно-сміслова компетентність, яка й відображає світогляд, пріоритети, переконання й цінності фахівця юридичної галузі.

На наше переконання, актуальність проблеми формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх правників, а також спрямованість на її удосконалення обґрунтовують потребу у дослідженні цього феномену, а також аргументують доцільність визначення, теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов і результативності організаційно-педагогічної моделі формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права під час магістерської підготовки. Власне, на розв'язання цього наукового завдання й спрямоване дисертаційне дослідження Анфіси Сергіївни Сергієнко.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри психології, педагогіки та філософії КрНУ в частині наукової теми «Психолого-педагогічні засади реформування організації та змісту діяльності вищої школи в Україні (теоретико-методологічний аспект)» (реєстраційний № 0116U004581), а також згідно з тематичним планом наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (№0123U104172).

Тему затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 28.01.2025 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертанткою на підставі вивчення наукових джерел та узагальнення емпіричного досвіду виконано аналіз професійної підготовки майбутніх юристів у магістратурі. З аналізу дисертаційної роботи стає очевидним, що здобувачка дослідила змістову сутність наукових дефініцій «цінності», «ціннісні орієнтації», «ціннісно-смилова сфера», «ціннісно-смилова компетентність майбутніх юристів». Цінним доробком вважаємо визначення компонентів, уточнення критеріїв, показників та встановлення рівнів сформованості ціннісно-смилової компетентності майбутніх магістрів-правників. Заслужують на схвалення напрацювання авторки щодо дослідження потенціалу методологічних підходів, що впливають на формування ціннісно-смилової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки. До найбільш суттєвих наукових результатів відносимо також виявлення, теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов та організаційно-педагогічної моделі формування ціннісно-смилової компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці.

3. Нові факти, одержані здобувачкою. У дисертаційній роботі *вперше* науково обґрунтовано сукупність педагогічних умов формування ціннісно-смилової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки (створення ціннісно-творчого освітнього середовища у ЗВО; формування індивідуальної освітньої траєкторії; вдосконалення професійно-суб'єктних конструктів аксіосфери майбутніх юристів) й розроблено практичні шляхи їхнього впровадження в межах викладання освітніх компонент професійної та практичної підготовки; розроблено організаційно-педагогічну модель формування ціннісно-смилової компетентності бакалаврів права в процесі магістерської підготовки, яка має блочну структуру та охоплює цільово-методичний (мета, завдання, ціннісні орієнтації (здоров'язбережувальна; правова культура; громадянська свідомість; самоактуалізація), методологічні підходи (аксіологічний, компетентнісний, системний, особистісно орієнтований)), змістово-практичний (педагогічні умови, перелік освітніх компонент, шляхи практичної діяльності, методи і форми) та результативно-оцінний (компоненти, рівні (елементарний, достатній, високий), результат) блоки.

Уточнено змістову сутність ціннісно-смилової компетентності майбутніх магістрів права, визначено компоненти (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-змістовий, діяльнісний, оцінно-рефлексивний), окреслено спектр критеріїв та показників на основі трьох рівнів (елементарного, достатнього, високого).

Розглянуто потенціал аксіологічного, компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого підходів у формуванні ціннісно-смилової компетентності майбутніх юристів під час навчання в магістратурі.

Удосконалено діагностичний інструментарій для дослідження стану сформованості ціннісно-смилової компетентності майбутніх юристів, а

також змістове забезпечення правознавчих дисциплін із застосуванням інноваційних методів навчання.

Подальшого розвитку набули методичні та практичні засади використання інноваційних форм, методів та засобів організації освітнього процесу у площині формування ціннісно-сміслової компетентності.

4. *Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.* Аналіз змісту дисертації та публікацій Анфіси Сергіївни Сергієнко дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів. Вивчення джерельної бази (326 найменувань) забезпечило можливість для всебічного аналізу предмету дослідження та формулювання відповідних висновків. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені комплексним аналізом значної кількості джерел; використанням відповідних методологічних підходів до дослідження особливостей формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх магістрів права та комплексу взаємопов'язаних наукових методів з метою розв'язання визначених завдань і досягнення мети дослідження; ефективним впровадженням матеріалів та результатів дослідження у роботу закладів системи вищої освіти України.

Науковий апарат, викладений у вступі, дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми.

Дисертацію підготовлено на належному науковому рівні. Дисертантка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, розміщені в ній таблиці, рисунки і додатки, які доповнюють основний зміст дисертаційної роботи та візуалізують ключові положення.

Зміст поданих анотацій відображає зміст дисертації та висвітлює її суттєві аспекти й основні положення.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

5. *Значення одержаних результатів для науки і практики.* Ретельний та всебічний аналіз наукової праці Сергієнко А. С. уможливив виокремлення найбільш суттєвих наукових результатів, що мають теоретичне і прикладне значення для педагогічної науки і практики.

Теоретичне й практичне значення представлених у дисертації результатів підтверджується аналізом теоретичних основ формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх магістрів права та практики закладів вищої освіти, обґрунтуванням компонентної структури ціннісно-сміслової компетентності, розробленням діагностичного інструментарію для виявлення рівнів сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх магістрів права. Практичне значення дослідження полягає в розробці й упровадженні в професійну підготовку магістрантів спеціальності 081 Право інноваційних форм і методів, які підвищують рівень ціннісно-сміслової компетентності та позитивно впливають на якість професійної підготовки; підготовці навчально-методичних матеріалів для проведення тренінгів «Налагодження конструктивної взаємодії», «Професійна медіація у

роботі юриста»; започаткованні проведення засідань освітніх хабів та юридичних клінік з метою вдосконалення професійно-суб'єктних конструктив аксіосфери майбутніх юристів та формування у них практичних умінь й навичок; патентуванні в державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» двох літературних письмових творів наукового характеру: «Емпіричне дослідження ціннісної сфери студентів» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126653 від 21.05.2024 р.) та «Анкета для вивчення ціннісної сфери студента» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126650 від 21.05.2024 р.).

Основні положення і висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі організації професійної підготовки здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти у закладах юридичного профілю (коледжі, академії, інститути, університети), а також для написання підручників, посібників, навчально-методичних рекомендацій, виконання наукових досліджень, проведення науково-методичних семінарів у системі післядипломної підготовки юристів.

Підтвердження достовірності зроблених висновків під час рецензування дисертаційної роботи знаходимо у документах, які підтверджують впровадження результатів дослідження в освітній процес, зокрема Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка про впровадження № 13-10/1171 від 17.12.2024 р.), Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (акт про впровадження б/н від 03.02.2025 р.), Полтавського державного аграрного університету (довідка про впровадження №01-11/08 від 06.02.2025 р.), Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (довідка про впровадження № 0171125 від 06.02.2025 р.), Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (довідка про впровадження № 01-33/20 від 07.02.2025 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Основні ідеї, матеріали, положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані з метою виконання подальших наукових розвідок, присвячених вивченню професійної освіти та підготовки майбутніх юристів; у процесі розробки навчальних, навчально-методичних посібників, підручників, нових навчальних курсів, методичних рекомендацій щодо використання результатів, викладених на сторінках дисертаційної роботи, в освітній практиці закладів вищої юридичної освіти України.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечується логічною структурою роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає розв'язанню

завдань дослідження для досягнення його мети. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки й узагальнення.

У першому розділі «Теоретичні основи формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки» висвітлено особливості організації професійної підготовки майбутніх юристів. Виконано аналіз психолого-педагогічних підходів до розуміння ціннісно-сміслової компетентності як наукової дефініції. Проаналізовано та схарактеризовано сутнісну та змістову характеристику ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів. Обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів

У другому розділі «Організаційно-методологічні засади формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки» представлено методологічне підґрунтя формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки. На основі виконаного аналізу виокремлено умови, розроблено й описано організаційно-педагогічну модель формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки. Представлено механізми впровадження педагогічних умов для підвищення результативності процесу формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки.

У третьому розділі «Експериментальне дослідження процесу формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки» представлено результати діагностування стану сформованості ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів. Висвітлено специфіку організації формувального етапу експериментального дослідження з формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки, а також інтерпретацію результатів експериментального дослідження.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації. Наукові результати та основні положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено у 25 публікаціях авторки, з них 1 публікація в зарубіжному виданні, що включене до міжнародної наукометричної бази даних «Scopus»; 1 стаття у колективній монографії; 12 статей у фахових наукових виданнях України; 2 авторські свідоцтва на літературні письмові твори наукового характеру; 8 праць апробаційного характеру, які опубліковані в збірниках тез й матеріалах конференцій та інших виданнях, а також 2 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

9. Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації). За результатами перевірки й аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Виявлені текстові збіги (цитування) мають відповідні коректні посилання на всі використані в роботі джерела інформації. Посилання на наукові

літературні джерела й нормативно-правові акти оформлені автором роботи належним чином. Запозичення, які є в тексті роботи, не мають ознак плагіату. Робота визнається самостійною.

10. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення одержаних результатів, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. На наш погляд, потребує деталізації параграф 2.3. розділу «Організаційно-методологічні засади формування ціннісно-сміслової компетентності майбутніх юристів у процесі магістерської підготовки» щодо функціонування студентських інноваційних хабів: які саме механізми сприяють формуванню аксіосфери студентів-юристів у межах таких платформ.

2. Недостатньо, на нашу думку, у дисертаційному дослідженні висвітлено специфіку ціннісно-сміслової динаміки студентів, які вже мають професійний досвід у правовій сфері.

3. Вважаємо, що у дисертаційному дослідженні доцільно було б здійснити аналіз міжособистісних конфліктів як чинника формування морально-правової свідомості майбутнього юриста.

4. Доцільно було б у дисертаційному дослідженні порівняти результати експериментального дослідження, проведеного серед студентів, які проходили підготовку в інклюзивних умовах, із загальною вибіркою.

5. У дисертаційному дослідженні, на нашу думку, недостатньо відображено місце ціннісно-сміслової компетентності серед інших складових професійної компетентності правника. Це дещо ускладнює розуміння її інтегративної природи в межах освітньої парадигми.

Наголосимо, що висловлені зауваження й побажання загалом не знижують цінність представленого дослідження, його науково-теоретичного й практичного значення.

11. Висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження Сергієнко Анфіси Сергіївни «Педагогічні умови формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів з права у магістерській підготовці» є завершеною науковою працею, у якій розв'язано наукове завдання щодо визначення, теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов і результативності організаційно-педагогічної моделі формування ціннісно-сміслової компетентності бакалаврів права під час магістерської підготовки.

Основні наукові положення, висновки викладені у дисертаційній роботі, логічні, послідовні, аргументовані, достовірні, достатньо обґрунтовані. Дисертація характеризується єдністю змісту.

У 25 публікаціях авторки повністю відображені основні результати дисертації, з них 1 стаття у журналі, що включений до міжнародної наукометричної бази даних «Scopus»; 1 стаття у колективній монографії; 12 статей у фахових наукових виданнях України; 2 авторські свідоцтва на літературні письмові твори наукового характеру; 8 праць апробаційного

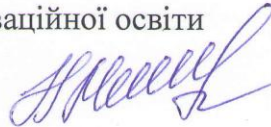
характеру у збірниках тез й матеріалах конференцій та інших виданнях, 2 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44).

Дисертація є результатом самостійних досліджень, не містить елементів фальсифікації, компіляції, плагіату та запозичень, що констатує відсутність порушення академічної доброчесності. Використання текстів інших авторів мають належні посилання на відповідні джерела.

Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, а її авторка – Сергієнко Анфіса Сергіївна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Наталія МУКАН

Вчений секретар
Національного університету «Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ